

מהנעשה בענף הבקר בעמק הירדן

להתרשם גם מבזבוז של מזון בכמויות גדולות (חלוקת הירק וגם שחת ע"י הגדר) וזה מפאת חוסר מבנים מתאימים. בידוע ישנן מספר תופעות שהן כמעט שוות ואופייניות לגבי רוב משקינו: (1) ריכוז ההמלטות של הפרות לתקופה בת 7 חודשים ושל המבכירות למשך 6 חודשים; (2) רוב הפרות שנמצאות היום בעדרי המשקים הן בנות הפרים שפעלו באגודה להזרעה א.ל.ם. המקיימת את שירותיה זה למעלה מ-10 שנים; (3) ההתעברות בשנתיים האחרונות היתה טובה בכל המשקים;

(4) המשקים מגדלים היום את כל העגלות שלהם וכן את רוב העגלים.

לכאורה אפשר לחשוב שבמשקי עמק הירדן, בהם שווים תנאי הקרקע, המים והאקלים, צריכה להיות שווה גם החזקת העדרים והזנתם, אולם למעשה קיימים הבדלים גדולים. להלן טבלה מס. 1 על הרכב העדרים ב-14 משקים (7 ותיקים ו-7 צעירים). על ייצור החלב ועל המצב הגופני. התגובות הן לפי המאזן — מאר-גוסט 1955 עד סוף יולי 1956.

העדרים והתגובה במשקי עמק הירדן בתשט"ז

שם המשק	פרות	עגלים	פרים	ס"ה חלב בליטרים	תגובה לפרה בליטרים	המצב הגופני של		
						הפרות	המבכירות	העגלות
אפיקים	127.3	125	31	1	616.175	טוב	טוב	בינוני
אשדות הקהמ"א	90.4	83	41	—	386.500	טוב	טוב מאד	בינוני
אשדות איחוד	94.5	110	35	1	420.000	בינוני	טוב מאד	טוב
בית זרע	102.6	105.5	43	1	484.050	בינוני	טוב	טוב
דגניה א'	121	120	30	—	512.000	בינוני	טוב	טוב
דגניה ב'	117	127	70	1	524.000	טוב מאד	טוב מאד	טוב מאד
כנרת	117	133	65	1	630.500	טוב מאד	טוב מאד	טוב מאד
גנוסר	33	45	30	—	136.400	טוב	טוב	טוב
עין גב	47.5	50	24	—	211.330	טוב	טוב	טוב
שער הגולן	55	70	80	1	249.664	טוב	טוב	טוב
מעגן	48	41	16	1	196.400	טוב מאד	טוב מאד	טוב
מסדה	58.3	85.5	40	1	246.800	טוב	טוב	בינוני
חוקוק	39.5	35	27	—	207.245	?	?	?
האון	44.8	45	20	—	183.600	בינוני	טוב	בינוני
ס"ה ממוצע:	1.096	1176	552	8	5,004.664			
למשק ותיק	111.5	115	45		510.500			
למשק צעיר	46.6	53	39		204.490			

* לפי ביקורת החלב.

** גידול עגלים — ענף לחוד.

שקים הוותיקים, כנרת ואפיקים, צועדים בראש בייצור הכללי וגם בממוצע. יש אומרים שגם החזקת הפרות בסככות סייעה לכך. בסיפוק אפשר לציין את העליה בתנובה הממוצעת ברוב המשי ובטבלה של השנה אינם מופיעים שוב ההפרשים של 1000 ליטר ויותר בין המשק הצעיר והוותיק. במיוחד עלי לציין את העליה במשק שער-הגולן: 4.540 ליטר לעומת 3.320 ליטר אשתקד.

ההזנה רק מ-9 משקים יכולנו לקבל פרטים על המזון שהוגש לעדרים — מ-6 ותיקים ו-3 צעירים.

לפי הטבלה הנ"ל אנו רואים שמספר הפרות פחת במקצת אך מספר הראשים גדל; העליה הניכרת במספר העגלים לבשר מהווה חידוש באזורנו. מספר העגלים יגדל בוודאי עוד יותר, כי יש בדעת המשקים לגדל את כל העגלים הנולדים. בייצור חלב הגיעו 14 המשקים לכמות שלמעלה מ-5 מיליון ליטר, וברוב המשקים אפ-שר לציין עליה בתנובה הממוצעת השנתית לפרה ובכל זאת לא הישגנו את הממוצע הארצי הגבוה של המשקים שבאגודה לבקורת החלב. אך לפי דעתי תנובה ממוצעת מעל ל-4500 ליטר חלב, באקלימו הקשה של עמק הירדן יש לראותה כהישג שאפשר להתגאות בו; שני המ-

ט ב ל ה מ' 2 . ההזנה ב-9 עדרים בעמק-הירדן בתשט"ז

ירק (טונים)	אפיקים	אשדות הקהמ"א	בית-זרע	דגניה א'	דגניה ב'	כנרת	גנוסר	עיר-גב	שער-הגולן
אספסת תלתן	301	376	315	726	410	1740	305	290	356
תירס+סורגום	—	358	—	476	600	400	182	246	—
סלק	486	328	337	530	763	205	134	100	323
עשבים	580	280	340	411	576	670	90	174	347
צוון יפאני	—	—	—	19	—	56	—	65	—
עשב סידני	—	—	—	—	—	90	—	—	—
מרעה זרוע	—	29	—	—	—	—	126	117	—
מרעה טבעי	1000 ט'	—	964 ט'	—	—	—	14500 יח"מ	—	256 ט'
בקיה וש"ש	—	—	—	—	83	—	58	46	—
תחמיץ	860	209	227	250	847	285	—	41	130
סה"ט טון	3227	1580	2183	2412	3278	3446	*895	1079	1412
שחת (טונים)	270	256	164	314	235	203	64	31	118
אספסת בקיה-דגן	91	95	88	20	81	75	35	111	14
דגן	—	—	—	—	149	—	4	12	—
סה"ט טון	361	351	252	334	465	278	103	154	132
מ"מ (טונים)	314	216	295	262	409	385	86.4	155.4	144
סה"ט יח"מ	815.700	528.000	629.400	626.000	854.000	871.000	239.600	306.800	345.500
המנה באחוזים	46.2	31.4	40.4	38.9	36.1	43.8	48.8	37.2	45.3
ירק+עסיסי	17.0	29.5	15.0	21.1	20.6	12.2	14.5	17.3	15.0
שחת	36.8	39.1	44.6	40.0	43.3	44.0	36.7	45.5	39.7
מזון מרוכז	100	100	100	100	100	100	100	100	100
סה"כ	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* פרט למרעה.

נותנים את הסלק במנות של 30–40 ק"ג לפרה. זוהי לדעת הבוקרים, המנה האופטימלית. קב' כנרת הגיעה למכסימום 670 טון, כ"ג 100 טון הכניסו לבור תחמיץ. כל היבול הזה מ"ד 50 דונם. יש הטוענים שהסלק הוא מספוא יקר; לעומת זאת אפשר לציין שרוב ימי העבודה המושקעים בסלק, הם ימי עבודה של ילדים העובדים בעישוב ובאיסוף הסלק. לסלק יש השפעה טובה על תנובת החלב ויש לו בלי ספק חלק בהעלאת התנובה בחודשי האביב.

מרעה

מרעה זרוע כגורם בעל משקל בהספקת המספוא מופיע רק בשני משקים: אפיקים ובית-זרע. השטח הוא כ"ג 150 דונם בכל משק. באפיקים שטח המרעה הוא מישורי ובבית זרע שטח מידרונני. בכל אחד מהמשקים האלה אספו כ"ג 1000 טון מספוא שנאמדו כ"ג 120,000 יח"מ. בבית זרע סיפק המרעה כ"ג 50% של המספוא הירוק העסיסי ובאפיקים 36%. בבית זרע יצאו עם הפרות בשעות אחה"צ ובערב. וגם עם בני הבקר פעמיים ביום. עדר העגלות הגדולות והע"גים בבית זרע קיבל בפברואר-מרץ נוסף למרעה 2 ק"ג קש או שחת גרועה. באפריל-מאי יוני התקיים על מרעה בלבד, ומיולי עד אוקטובר קיבל שוב תוספת של 1½ ק"ג מ"מ. כאן עלי להדגיש כי עד חודש יולי היו העגלות במצב גופני טוב למרות שלא קיבלו כל תוספת למרעה, אך בשלושת חודשי הקיץ מצבן הורע ורק עם הפסדת המרעה והחזקתן בדיר השתפר מצבן במהירות ובמידה ניכרת. בשלושה משקים נוספים: שער-הגולן, מסדה וגנוסר מקיימים שטחי מרעה בממדים מצומצמים יותר.

תחמיץ: לפי הטבלה אפשר לראות שרק בשני משקים — אפיקים ודגניה ב' — שימש התחמיץ גורם חשוב בהזנה וניתן כמעט בכל חודשי השנה. בשאר המשקים בא התחמיץ רק לעזור למלא את החסר בחודשי החורף נובמבר-מרץ.

שחת

השימוש בשחת פחת השנה בכנרת עד ל-12.2%; למאכסימום בצריכת השחת הגיעה אשדות הקהמ"א, 29.5%.

מהטבלה מס. 2 אנו רוצים ללמוד בעיקר על כמויות וסוגי המזונות אשר קיבלו העדרים ולא לנתח את מאזני ההזנה, כי יש משקים בהם מוחזקים העגלים לחוד, בתור ענף מיוחד (שער-הגולן, דגניה א') ולכן אין לעבד את המספרים לפי מכנה משותף.

האספסת הירוקה

מהעיון בטבלה מתרשמים מיד מהכמות הגדולה של אספסת ירוקה שהוגשה לעדר כנרת — 1,740 טון — בהשוואה עם כל יתר המשקים אשר רובם האביסו את האספסת בגבולות של 300–400 טון. מהרשימות החודשיות של כנרת מסתבר כי העדר קיבל אספסת בכל 12 חודשי השנה כמנות יומיות שוות כמעט, 4½–5 טון ליום, וזה למרות החורף הגשום של השנה.

בוקרי כנרת סבורים כי בהאבסת האספסת בצורת ירק אין הולכים חומרי מזון יקרים לאיבוד כפי שזה שכיח בהכנת שחת האספסת (נשירת העלים), ושוב צפה השאלה:

אספסת ירוקה או שחת אספסת: שאלה זו תעמוד לדיון בקרוב בימי העיון באזורנו. פתרון הבעיה חשוב למשקי עמק הירדן. כי הרבה משקים עומדים להגדיל את שטחי האספסת.

החלתן אמנם איבד את חשיבותו בלוח ההזנה אך טרם נעלם כליל מתפריט ההזנה. רוב המשקים זורעים עדיין מדי שנה שטח קטן של 30–60 דונם. באפיקים, בבית-זרע ובשער-הגולן נזרע התלתן בשטחי המרעה.

תירס טורגוס. מאביסים במשך 100–120 יום בגמר עונת הסלק, באמצע יולי ומשתדלים לגמור את הקצירה לפני הגשם הראשון, באמצע נובמבר. אין בדעת המשקים לוותר על גידול זה בתור ירק (ביחוד על התירס) כי בחודשים יולי נובמבר יאזל בדרך כלל התחמיץ והתחמיץ החדש אינו מוכן עדיין לשימוש.

סלק

רוב המשקים התחילו באיסוף הסלק בתחילת אפריל. עונתו נמשכה 100–120 יום — ז.א. עד אמצע או סוף יולי. המשקים לא הצליחו להאריך את העונה עד אוגוסט (עד בכלל). רוב המשקים

הגיעו למשקל של 350 ק"ג בגיל של שנה. ראינו מבכירות צעירות ילודות דצמבר—ינואר, אשר הורעו בגיל 15—16 חודש, מפותחות טוב בהחלט.

ייצור הזבל בכנרת הגיע השנה ל-4.800 מ"ק. בעדר כנרת התעברו 171 ראש; 123 המלטות צפויות בעונה שמספטמבר עד סוף דצמבר.

בדגניה א' נוכחנו שקיים מחסור חמור בעובדים. הצרות הסככות רוצפו בטון. יש מגמה להגיע ל-140—150 פרות.

דגניה ב' גידלה בממוצע כ-70 עגלים לא מטר רסים. לדעת הרפתנים היתה התפתחותם עד 7 חודשים טובה מאד, אולם מגיל 7 חודשים ומעלה הואטה ההתפתחות וגדילתם בעקב התבגרר תם המינית וה"קפיצות" המרובות שהתישו אותם. ראינו עוד קבוצה של 40 מבכירות בדגניה ב' המוחזקות בסככה והן במצב גופני טוב מאד, כאילו היו מוכנות לתערוכה.

באפיקים הגיעו למינימום בהשקעת ימי עבור דה: 16.9 לפרה, כולל 1.2 עגלה לכל פרה. גם במשק זה רוצים להגיע ל-150 חולבות. באפיקים חולבים את כל הפרות עד הייבוש 3 פעמים ביממה.

בכל המשקים מגמיעים את העגלות 320—360 ליטר חלב מלא ולעגלים 80—100 ליטר חלב מלא + 300 ליטר חלב אבקה.

בכל המשקים משתמשים ב"אורופאק".

מקרי תמותה כמעט ולא היו השנה.

מצב הבריאות היה טוב, ברוב המשקים חלה הטבה בדלקות עטין. היו התפרצויות של אנאפ-לסמה במשקים אחדים.

בעבודה. במשקים הוותיקים הושקעו מ"מ 16.9 עד 31 י"ע לפרה, בצעירים מ"מ 29 עד 35 י"ע לפרה כולל הגידול.

ישעיהו שן

בית-זרע

מזון מרוכז. מבין המשקים הוותיקים הגיעה בית זרע למאכסימום 44.6%. אין זו תופעה רגילה במשק זה, אשר כל השנים הצטיין בהאבר סת אוכל גם עד ל-65%—70%, אך השנה, המחסור בשחת ותחמיץ בחודשי החורף אילץ את הבוקרים להרבות בהאבסת מזון מרוכז. מצב דומה היה ברוב המשקים הוותיקים — הגשת כמות גדולה של מ"מ, למרות שההזנה באוכל גם היתה גדושה. המינימום בהאבסת מ"מ הושג הפעם באפיקים, 36.8%, הממוצע האזורי הוא מעל ל-40% מ"מ וזה צריך לעודד את המשקים לבחון מחדש את האפשרות להגדיל את ייצור המספוא הגס.

מצב המבנים במשקים. ב-3 משקים — כנרת, אפיקים ואשדות הקהמ"א חולבים היום בבתי-חליבה. ב-3 משקים אחרים — דגניה א', דגניה ב' ובית-זרע יתחילו לחלוב בבתי-חליבה בשבועות הקרובים. באשדות איחוד בית-החליבה הוא בתחילת בנייתו ובמעגן עומד לפני הגמר בית חליבה, שלב א'.

הקמת סככות. בדגניה א' יש סככה ל-140 פרות, בדגניה ב' ל-140 פרות, באפיקים ל-92 פרות, באשדות-איחוד ל-120 פרות, בכנרת ל-65 פרות. במשקים הנ"ל יש גם סככות לעגלות ולעגלים, בכל יתר המשקים מוחזקים העדרים ברפתות ודירים מטיפוסים שונים.

יציאת בהמות היתה גדולה אשתקד מעדרי המשקים הוותיקים. מכל משק יצאו 25 עד 45 פרות; משקים אחדים מכרו גם מספר לא קטן של מבכירות לפני ההמלטה. לא תמיד ניתנה למדכו הענף האפשרות לשיקולים מקצועיים בשעת מכירת הפרות ולעיתים קרובות הכריע בכך מצבו הקשה של הגזבר.

מה ראינו עוד בביקורים שלנו במשקים?

בכנרת מצאנו 64 עגלים בני שנה הנוונים בעיקר בפסולת מהרפת, מהמטבח ומגן הירק והם

משקים המעינינים לשלוח חבר לקורם לבוקרים מתחילים, מתבקשים להודיע על כך בהקדם למוכירות ההתאחדות.